

### *Література*

1. Папкина О. А. Усмотрение суда / О. А. Папкина. – М.: Мысль, 2005. – С. 91.
2. Насырова Т. Я. Роль целей советского законодательства в реализации принципа социальной справедливости / Т. Я. Насырова // «Справедливость и право». – Свердловск, 1989. – С. 100.
3. Иванников И. А. Соотношение силы и социальной справедливости в российском праве / И. А. Иванников // Право и справедливость. Тезисы докладов научно-теоретической конференции 26.11.2007 г. – Ростов-на-Дону, 2007. – С. 19.
4. Жилин Г. А. Цели гражданского судопроизводства и их реализация в суде первой инстанции / Г. А. Жилин. – М.: Учебная литература, 2000. – С. 18-19.

УДК 347.4 (043.2)

**Іваненко О. В.**, к.ю.н., доцент  
**Ященко М. С.**, студент,  
Юридичний інститут,  
Національний авіаційний університет, м. Київ

### **ПРАВОВА ПРИРОДА ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС**

Актуальність обраної тематики зумовлена тим, що на сьогоднішній день в українській цивілістиці відсутні глибинні теоретичні дослідження природи та поняття виконання зобов'язання. В юридичній літературі відсутня єдність думок з приводу правової природи виконання зобов'язання. Мабуть, всі одностайні лише у тому, що належне виконання припиняє зобов'язання, однак власне сутність виконання зобов'язання вчені бачать по – різному. Тому має місце цілком справедливий висновок: чи є виконання юридичною дією, угодою або чимось іншим, становить глобальну проблему [1, с. 188]. До речі, й у навчальній літературі при розгляді поняття виконання зобов'язання природа відповідних дій не розкривається [2, с. 132].

Вищезазначене стосується не тільки української науки цивільного права, але й зарубіжної. Так, існує думка про те, що у буржуазійній цивілістичній літературі є відмінності у думках з питання про те, як слід юридично кваліфікувати виконання зобов'язання: бачити у такому виконанні свого роду договір між боржником і кредитором, вбачати у ньому наявність відповідних односторонніх дій боржника або кредитора або ж, нарешті, вважати, що виконанням є юридичний факт, що не носить неодмінно характеру правової угоди [3, с. 101].

Варто також зауважити, що історичні відомості про виконання зобов'язань, особливо про виконання договору купівлі-продажу, свідчать про те, що ці дії не розглядалися як суто фактичні, особливо на початковому етапі розвитку суспільних відносин. Тут можна говорити про додання виконанню сакральності. У подальшому вони стали перетворюватись у спеціальну юридично значущу форму.

Наявність певних звичаїв, ритуалів підтверджує не тільки забобони наших предків, силу традиції, але й юридичний, формальний характер самого виконання зобов'язання. Якщо виконання пов'язане з ритуалом, свого роду невеликою виставою, яка часто має метафізичне забарвлення, або більш банально, пов'язане із частуванням однією стороною іншої, нерідко у присутності свідків, то це виконання зобов'язання, яке набуває характеру публічної події, є свідченням виконання, – у пам'яті людей зберігається значно довше, ніж якби річ була просто передана з рук у руки, а ця передача не супроводжувалася б чимось пам'ятним. Хоча навіть в українській мові збереглося деяке протиріччя в цьому сенсі. На прикладі звичаю виконання договору купівлі – продажу можемо бачити, що передача супроводжувалася звичайно деякими, особливими для того чи іншого роду речей, обрядами [5, с. 108].

Також, у багатьох місцевостях існував звичай передавати продану річ «з підлоги у підлогу», а передача, укладена у такий спосіб, визнавалася формою остаточного вчинення купівлі-продажу [5, с. 111]. Тлумачення ж застарілого значення слів «з підлоги у підлогу» полягає у наступному: передати таємно з рук в руки [4, с. 551]. Хоча здається, що при виконанні зобов'язання добросовісні сторони, а особливо боржник, повинні бути зацікавлені швидше у публічності своїх дій, ніж до збереження їх в таємниці.

Цікаво у даному контексті розглянути ще один звичай, а саме купівлі коня, коли мали місце деякі особливі форми передачі. Так, покупець брав повід придбаного коня та обводив його навкруг себе три рази, закликаючи його служити новому господареві так же справно, як і старому [5, с. 112]. Але, на наш погляд, тут швидше йдеться про забобони, ніж правовий аспект. Попри те, й донині досить поширеною є звичка, а то й народний звичай, що обнову треба неодмінно «обмити», щоб річ служила справно і довго.

Ми переконані у тому, що сторони вчиняли зазначені вище дії не безцільно, в їх основі лежить юридична мета. Отже, їх можна розглядати як односторонні угоди, оскільки для виникнення певних юридичних наслідків достатнім є волевиявлення з одного боку [6, с. 8]. Наприклад, боржник належно пропонує кредитору виконання зобов'язання. Даний факт вже сам

по собі має юридичне значення, оскільки знімає з боржника відповідальність за невиконання, причому незалежно від волі кредитора, незалежно від дій останнього: навіть якщо він не прийме виконання, боржник не нестиме відповідальності за невиконання зобов'язання.

З точки зору позитивного права юридично значущі наслідки пропозиції виконання зобов'язання можна, наприклад, побачити у Цивільному кодексі України, згідно з яким належно запропоноване третьою особою виконання зобов'язання за боржника тягне обов'язок кредитора його прийняти. Заперечення за пропозицією та прийняття виконання характеру угоди вимагає пояснення тієї обставини, що явище, яке формально підпадає під визначення угоди, вичленяється з цього інституту, прямуючи у невідому сферу юридичних фактів, які не мають ні поняття, ні характеристики.

Підводячи підсумок, хотілося б зазначити, що зобов'язання припиняє належне виконання, яке, зазвичай, охоплює собою пропозицію виконання боржником та його прийняття кредитором. Виняток становить субститут прийняття виконання – передача його у депозит за наявності встановлених у законі підстав. Водночас дії боржника та кредитора, утворюючи єдиний вольовий акт, мають й самостійну правову природу. Це юридичні дії, оскільки вони тягнуть певні юридичні наслідки, оскільки мають властивість їх юридичної спрямованості.

#### *Література*

1. Витрянский В. В. Обсуждение проблемных вопросов договора комиссии / В. В. Витрянский // Вестник ВАС РФ. – 2004. – № 8. – С. 188.
2. Гражданское право: Учебник / Под ред. С. П. Гришаева. – М.: Проспект, 1998. – 345 с.
3. Сарбаш С. В. Исполнение договорного обязательства / С. В. Сарбаш. – М.: Проспект, 2005. – 378 с.
4. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. – 4-е изд., доп. / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: Норма, 1999. – 651 с.
5. Пахман С. В. Обычное гражданское право в России / Под ред. В. А. Томсинова. – М.: Юристъ, 2003. – 212 с.
6. Денисевич Е. М. Односторонние сделки в гражданском праве Российской Федерации: понятие, виды и значение / Е. М. Денисевич. – Екатеринбург: ЕЮУ, 2004. – 338 с.